C/2024/6879

28.11.2024.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums

Eiropas zaļā un sociālā kursa projekts, kura pamatā ir labklājības ekonomika

(pašiniciatīvas atzinums)

(C/2024/6879)

Ziņotāja: ***Maria NIKOLOPOULOU***

Padomniece	Agata MEYSNER (ziņotājai) Tellervo KYLÄ-HARAKKA-RUONALA (I grupai)
Pilnsapulces lēmums	18.1.2024.
Juridiskais pamats	Reglamenta 52. panta 2. punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	3.9.2024.
Pieņemts plenārsesijā	19.9.2024.
Plenārsesija Nr.	590
Balsojuma rezultāts (par / pret / atturas)	166/8/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK ir visnotaļ pārliecināta, ka Eiropas zaļajam kursam būtu jāpieņem plašāks sabiedrības skatījums un tas būtu jāstiprina, lai veicinātu labklājības ekonomiku, kas kalpo gan cilvēkiem, gan planētai. Labklājības ekonomika ir politikas nostādnes un pārvaldības pieeja, kuras mērķis ir izvirzīt cilvēkus un viņu labklājību politikas veidošanas un lēmumu pieņemšanas centrā.

1.2. Lai ES sasniegtu savus klimata un biodaudzveidības mērķus, ir būtiski transponēt attiecīgos tiesību aktus un paātrināt pašreizējo risinājumu un ES tiesību aktu pieņemšanu un izvēršanu visās dalībvalstīs un stiprināt investīcijas pētniecībā, attīstībā un inovācijā, lai rastu jaunus papildu risinājumus. EESK uzskata, ka Eiropas Komisija un Eiropas Parlaments nedrīkst mazināt mērķu vērienīgumu vai vilcināt pašreizējo mērķu īstenošanu. Drīzāk ir jāpaātrina nosacījumi investīciju vides veicināšanai, jānodrošina piekļuve tīrai enerģijai par pieņemamu cenu, jāpiedāvā jauni tehnoloģiski risinājumi, kas sniedz ieguldījumu neto nulles emisiju ekonomikā, un jāievieš pietiekams tehniskais un finansiālais atbalsts un drošības tīkli dalībvalstīm, skarto nozaru uzņēmumiem, iedzīvotājiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kam būs jāīsteno noteikumi.

1.3. Pašreizējais pārkārtošanās finansējums ir nepietiekams, tāpēc EESK uzsver, ka ir jāpiesaista vairāk publisko un privāto investīciju gan ES līmenī, gan dalībvalstīs. Komiteja arī norāda, ka svarīgs ir valstu budžetu sniegtais atbalsts pārkārtošanās procesam, un uzskata, ka ir jāpieliek lielākas pūles, lai palielinātu budžetus, izmantojot dažādus mehānismus. To skaitā varētu būt cīņa pret izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, nodokļu iekasēšanas uzlabošana, esošu, videi kaitīgu subsīdiju tūlītēja pārtraukšana un jaunu novēršana, esošo subsīdiju reforma, nodokļu paaugstināšana fosilajam kurināmajam, augstāku nodokļu uzlikšana 1 % pasaules turīgāko iedzīvotāju un resursus radošas ilgtspējīgas saimnieciskās darbības veicināšana.

1.4. Lai radītu labklājības ekonomiku, būs jānodrošina publiskie budžeti investīcijām svarīgās politikas jomās, kas saistītas ar zaļu un taisnīgu pārkārtošanos, piemēram, izglītībā, sociālajā aizsardzībā un veselības aprūpē, saglabājot līdzsvarotu pieeju starp lielākām publiskajām investīcijām un fiskālo ilgtspēju nolūkā izvairīties no taupības pasākumiem.

1.5. Ekonomika ir būtisks ilgtspējas dzinējspēks, tāpēc mums ir jāpievēršas izaugsmei, kura ir balstīta ne tikai uz IKP virzītas izaugsmes ekonomiku, un jāatbalsta visaptverošs politikas satvars, kas sekmē ilgtspējīgu ekonomiku, kuras mērķis ir sabiedrības labklājība un ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu, Parīzes nolīguma un Biodaudzveidības plāna sasniegšana.

1.6. EESK uzskata, ka būtu jānodrošina vispārēja, cenas ziņā pieņemama piekļuve izglītībai, veselības aprūpei, sociālajai aizsardzībai un mājokļiem. Būtu jānodrošina pamatresursi, piemēram, ilgtspējīgi ražota pārtika, tīrs ūdens un enerģija, lai ikviena cilvēka dzīvesveids būtu ilgtspējīgs. Sabiedrībai būtu jāiesaistās pastāvīgā dialogā, lai definētu "piekļuves" un "būtiskuma" jēdzienus, nodrošinot, ka tie atbilst mainīgajām iedzīvotāju vajadzībām.

1.7. EESK mudina ES, dalībvalstis un uzņēmumus investēt apmācībā, pārkvalifikācijā un prasmju pilnveidē, kā arī aicina izglītot par demokrātiju un publiskajām iestādēm vietējā, reģionālajā, valsts un ES līmenī.

1.8. EESK uzskata: lai nodrošinātu cilvēku labklājību, būtu jēgpilni un iekļaujoši jāstiprina pilsoniskās sabiedrības līdzdalība, it īpaši ņemot vērā nepietiekami pārstāvētās grupas, piemēram, jauniešus, sievietes, migrantus un cilvēkus ar invaliditāti. To var panākt, uzlabojot pilsoniskās sabiedrības organizāciju piekļuvi finansējumam un veicinot augšupēju pilsonisko līdzdalību. Arī sociālajam dialogam ir būtiska nozīme labklājības uzlabošanā. EESK arī aicina veicināt līdzdalības mehānismus, piemēram, Eiropas pilsoņu iniciatīvas, un uzskata, ka, nosakot mazāk stingras prasības un mudinot uz jēgpilnu Eiropas Komisijas reakciju, tiks izveidots vairāk šādu mehānismu.

1.9. Lai nodrošinātu stabilu satvaru, kas garantē nākamo paaudžu interešu un tiesību aizsardzību un pilnveidošanu, EESK uzskata, ka ir jāsagatavo EESK, Eiropas Parlamenta, ES Padomes un Eiropas Komisijas iestāžu deklarācija. Tāpēc Eiropas Komisijai būtu jāieceļ komisārs nākamo paaudžu jautājumos.

2. **Vispārīga informācija**

2.1. Ar Eiropas zaļo kursu ir uzsākta būtiska un nepieciešama pārkārtošanās klimatrīcības un vides aizsardzības jomā, ietekmējot dažādas nozares, tostarp enerģētiku, transportu, rūpniecību un lauksaimniecību. Tomēr klimata un biodaudzveidības krīzes saasināšanās, pandēmiju izplatīšanās, karu eskalācija, konkurētspējas vājināšanās, lielāka dzīves dārdzība un izteiktāka nevienlīdzība rada jaunas būtiskas problēmas, palielina politisko spriedzi un šķietami apdraud Eiropas zaļā kursa mērķu sasniegšanu. Šīs pieaugošās krīzes atklāj mūsu sistēmas nestabilitāti, bet arī vajadzību pēc pārkārtošanās. "Turpināt pašreizējo ceļu" vairs nav iespējams.

2.2. Trīskāršajai planētas krīzei saasinoties, visvairāk tiek apdraudēta nabadzības mazināšana, pienācīgas kvalitātes nodarbinātības un sociālā taisnīguma nodrošināšana un ilgtermiņā labvēlīgas uzņēmējdarbības vides izveide. Globālā sasilšana, bioloģiskās daudzveidības izsīkšana un piesārņojums apdraud visas dzīvās radības uz mūsu planētas un veicina konfliktus un sociālos satricinājumus visā Eiropā un globālajos dienvidos. Šajā kontekstā arvien neatliekamāka kļūst vajadzība pārdomāt mūsu attiecības ar dabu, to aizsargāt un, attiecīgā gadījumā, atjaunot dabīgās ekosistēmas, no kurām ir atkarīgi cilvēki un lielākā daļa viņu saimnieciskās darbības ([1]).

([1]) Atzinums - Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja - Visaptveroša bioloģiskās daudzveidības stratēģija COP16 kontekstā: visu nozaru iesaistīšana kopīga mērķa sasniegšanai (OV C, C/2024/6880, 28.11.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6880/oj).

2.3. Labklājības ekonomika ir politikas nostādnes un pārvaldības pieeja, kuras mērķis ir izvirzīt cilvēkus un viņu labklājību politikas veidošanas un lēmumu pieņemšanas centrā. Labklājības ekonomikā sabiedrības mērķim jābūt katra tās locekļa labbūtībai, ievērojot konstitucionālās normas. Izejas punktam šā mērķa sasniegšanai jābūt principam, kas paredz, ka finanses un kapitāls ir svarīgi apmaiņas un ieguldījumu instrumenti, taču tie nekad nav pašmērķis. Uz kopējo interešu nodrošināšanu orientēta ekonomikas modeļa pamatā ir vispāratzītas universālas vērtības, proti, cilvēka cieņa, solidaritāte, vides ilgtspēja, sociālais taisnīgums, pārredzamība un demokrātiska līdzdalība ([2]). Ekonomika veicina labklājības redzējuma sasniegšanu ([3]). Labklājības ekonomikā progresu mēra ne tikai saskaņā ar tradicionālajiem ekonomiskajiem rādītājiem, piemēram, IKP, bet arī ar parametriem, kas atspoguļo dzīves kvalitāti, piemēram, veselību, izglītību, vides kvalitāti un sociālos sakarus. Šī holistiskā pieeja uzsver resursu un iespēju taisnīgas sadales nozīmi, nodrošinot, ka saimnieciskajos ieguvumos plaši dalās visas sabiedrības grupas.

2.4. Lai nākamajā pilnvaru termiņā ES sasniegtu savus klimata un biodaudzveidības mērķus, kas izvirzīti 2030. gadam un pēc tam, ir būtiski transponēt attiecīgos tiesību aktus un paātrināt pašreizējo risinājumu pieņemšanu un izvēršanu visās dalībvalstīs un stiprināt investīcijas pētniecībā, attīstībā un izstrādē, lai rastu jaunus papildu risinājumus. EESK uzskata, ka nākamajā pilnvaru termiņā Eiropas Komisija un Eiropas Parlaments nedrīkst mazināt mērķu vērienīgumu vai vilcināt pašreizējo mērķu īstenošanu. Drīzāk ir jāpaātrina nosacījumi investīciju vides veicināšanai, jānodrošina piekļuve enerģijai par pieņemamām cenām, jāpiedāvā jauni tehnoloģiskie risinājumi, kas sniedz ieguldījumu neto nulles emisiju ekonomikā, jāveic pienācīgi ietekmes novērtējumi un jāievieš tehniskais un finansiālais atbalsts un drošības tīkli dalībvalstīm, visu skarto nozaru uzņēmumiem, iedzīvotājiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kam būs jāīsteno noteikumi.

2.5. Eiropas Komisija nāca klajā ar 2023. gada stratēģiskās prognozēšanas ziņojumu ([4]), kurā galvenā uzmanība pievērsta ilgtspējas un labklājības integrēšanai Eiropas atvērtajā stratēģiskajā autonomijā un ierosināti desmit pasākumi šā mērķa sasniegšanai. Šī pārkārtošanās ir ļoti svarīga, lai ES panāktu klimatneitralitāti un ilgtspēju, nodrošinot ilgtermiņa konkurētspēju un globālo līderību neto nulles emisiju ekonomikā. Ziņojumā ir izklāstītas galvenās problēmas un ierosināti politikas risinājumi, tostarp ekonomika, kuras prioritāte ir labklājība un kura novērš prasmju trūkumu ilgtspējas jomā un nodrošina pietiekamu finansējumu pārkārtošanai.

2.6. Saskaņā ar Eiropas Vides aģentūras pirmo novērtējumu par ekonomiku apdraudošiem klimatiskajiem riskiem Eiropā ([5]) mūsu kontinents sasilst straujāk nekā pārējie planētas reģioni un pašreizējā politika netiek īstenota tik ātri, cik nepieciešams, lai sasniegtu ES klimatneitralitātes mērķrādītājus. Pasaules Banka norāda, ka Eiropā bezdarbība klimata jomā izmaksā daudz vairāk nekā klimatrīcība ([6]). Turklāt tiek lēsts, ka no dabas ir atkarīgi vairāk nekā 50 % pasaules IKP ([7]) un no veselīgām ekosistēmām ir tieši atkarīgi aptuveni 40 % darbvietu pasaulē ([8]). Tomēr videi kaitīgām subsīdijām joprojām tiek tērēti miljardi, lai gan gadu desmitiem ir ticis diskutēts par to samazināšanu.

2.7. Saskaņā ar 2024. gada globālo resursu pārskata ([9]) ziņojumu prognozētais resursu izmantošanas pieaugums par 60 % līdz 2060. gadam varētu kavēt centienus sasniegt ne tikai globālos klimata, biodaudzveidības un piesārņojuma mērķrādītājus, bet arī ekonomisko uzplaukumu un cilvēku labklājību. Vienīgais reālais risinājums ir ekonomikas izaugsmi nošķirt no siltumnīcefekta gāzu emisijām, resursu izmantošanas un vides degradācijas, vienlaikus uzlabojot labklājību un veicinot plaukstošu ekonomiku un ilgtspējīgus uzņēmumus.

([2]) Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Ekonomika kopējo interešu labā: ilgtspējīgs ekonomikas modelis, kas orientēts uz sociālo kohēziju" (OV C 13, 15.1.2016., 26. lpp.).

([3]) Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Mums vajadzīgā ilgtspējīgā ekonomika" (OV C 106, 31.3.2020. 1. lpp.), Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "ES taisnīgas pārkārtošanās politikas satvara pilnveide: kādi pasākumi ir vajadzīgi?" (OV C, C/2024/1576, 5.3.2024., ELI: https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/1576/oj).

([4]) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lv/ip_23_3623.

([5]) https://www.eea.europa.eu/publications/european-climate-risk-assessment.

([6]) https://www.worldbank.org/en/region/eca/brief/economics-for-disaster-prevention-preparedness-europe.

([7]) *Study for a methodological framework and assessment of potential financial risks associated with biodiversity loss and ecosystem degradation*, Eiropas Komisija.

([8]) *World Employment and Social Outlook 2018*, ILO.

([9]) https://www.resourcepanel.org/reports/global-resources-outlook-2024.

2.8. Klimata pārmaiņu starpvaldību padome (*IPCC*) uzskata, ka, ieviešot pareizo politiku, infrastruktūru un tehnoloģijas, kas varētu mainīt mūsu dzīvesveidu un uzvedību, līdz 2050. gadam siltumnīcefekta gāzu emisijas var samazināt par 40–70 % ([10]). Tomēr patēriņa lēmumi, it īpaši runājot par cilvēkiem ar zemākiem ienākumiem, galvenokārt ir balstīti uz zemām cenām un ērtībām, jo ilgtspējīgas alternatīvas vai nu nav pieejamas, vai arī nereti tās nav pieņemamas cenas ziņā. Tas attiecas uz dažādām precēm un pakalpojumiem, tostarp transportu, mājokļiem, pārtiku un ražojumiem. EESK ir pārliecināta, ka ir jāuzlabo sistēmiskā pieeja ilgtspējīgai uzvedībai, lai nodrošinātu, ka ilgtspējīgs dzīvesveids ir visērtākais, pieejamākais un rentablākais risinājums visiem.

3. **Redzējums par sociālo labklājību**

3.1. Sociālās labklājības pamatā vajadzētu būt līdzsvarotam trijstūrim – brīvībai, atbildībai un visu iedzīvotāju tiesībām. Sabiedrībai būtu jācenšas dzīvot saskaņā ar dabu un planētas iespēju robežās, novēršot nabadzības slogu, jāpaļaujas uz ilgtspējīgu ekonomiku un jāgūst labums no ilgtspējīgas ekonomikas, kas galveno uzmanību pievērš labbūtībai un respektē klimatu, dabu un vidi un saglabā un attīsta iespējas nākamajām paaudzēm, lai apmierinātu viņu vajadzības.

3.2. Taisnīgums ir sociālās labklājības stūrakmens, un cilvēkiem ir jāsniedz atbilstošs atbalsts viņu vajadzību apmierināšanai. Strukturālie šķēršļi ir būtiski jāsamazina, jo tie veicina pieaugošu sociālo nevienlīdzību. Neaizsargātām grupām, piemēram, vecāka gadagājuma cilvēkiem un cilvēkiem ar invaliditāti, cilvēkiem, kas dzīvo lauku un izolētās teritorijās un reģionos, kā arī jauniešiem un sievietēm, kuru situācija tiesību un ienākumu ziņā ir sliktāka, pārejas laikā ir vajadzīgs pielāgots atbalsts.

3.3. Valdībām būtu jānodrošina drošība ikvienam. Justies drošiem savā vidē ir būtisks sociālās un ekonomiskās labklājības aspekts, jo sociālā nestabilitāte rada ekonomisko nestabilitāti un otrādi. Lai nodrošinātu mieru un drošību pret iekšējiem un ārējiem apdraudējumiem, ir vajadzīgas pienācīgas darbības un investīcijas dažādās jomās.

3.4. EESK uzskata, ka būtu jānodrošina vispārēja un cenas ziņā pieņemama piekļuve izglītībai, veselības aprūpei, sociālajai aizsardzībai un mājokļiem. Būtu jānodrošina tāda pieeja pamatresursiem, piemēram, ilgtspējīgi ražotai pārtikai, tīram ūdenim un enerģijai, lai ikviena cilvēka dzīvesveids būtu ilgtspējīgs. Sabiedrībai būtu jāiesaistās pastāvīgā dialogā, lai definētu "piekļuves" un "būtiskuma" jēdzienus, nodrošinot, ka tie atbilst mainīgajām iedzīvotāju vajadzībām.

4. **Eiropas zaļā un sociālā kursa projekts**

Ekonomikas vide

4.1. Lai gan pašreizējā Eiropas zaļajā kursā ir uzsvērts, ka neviens netiks atstāts novārtā, ir rūpīgāk jāintegrē šis princips, lai labāk risinātu zaļās pārkārtošanās sociālos un sociālos aspektus un globālo krīžu pamatcēloņus. Ir steidzami vajadzīga atjaunināta politiskā, ekonomiskā un sociālā paradigma, kurā prioritāte ir cilvēku un planētas labbūtībai un kuras mērķis ir pastiprināt ilgtspējīgu saimniecisko darbību, ražošanu un patēriņu. Mums ir vajadzīga fundamentāla pāreja uz spēcīgu ilgtspējīgu ekonomiku, lai veicinātu labklājību un zaļu un taisnīgu pārkārtošanos, kas atbilst ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem, Parīzes nolīgumam un Biodaudzveidības plānam.

4.2. Būtisks solis ir pašreizējā ekonomikas modeļa reforma, pievēršanās izaugsmei, kas ir balstīta ne tikai uz IKP ([11]), un iestāšanās par visaptverošu politikas satvaru, kas atbalsta ilgtspējīgu ekonomiku, kura vērsta uz sabiedrības labklājību – tas ir mērķis, kas uzsvērts Astotajā vides rīcības programmā ([12]). Minēto mērķi ir apstiprinājuši abi likumdevēji, kuri uzsver, ka jāgādā par to, lai līdz 2050. gadam nodrošinātu, ka cilvēki spēj labi dzīvot atbilstīgi planētas iespējām labklājības ekonomikā, kur nekas netiek izšķērdēts, izaugsme ir reģeneratīva, ir panākta klimatneitralitāte un ir ievērojami samazinājusies nevienlīdzība.

([10]) https://www.ipcc.ch/2022/04/04/ipcc-ar6-wgiii-pressrelease/.

([11]) Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "IKP alternatīvas – sekmīgas atveseļošanas un ilgtspējīgas un noturīgas ES ekonomikas ķīla" (OV C 152, 6.4.2022., 7. lpp.).

([12]) Eiropas Parlamenta un Padomes Lēmums (ES) 2022/591 (2022. gada 6. aprīlis) par vispārējo Savienības vides rīcības programmu līdz 2030. gadam (OV L 114, 12.4.2022., 22. lpp.).

4.3. Saskaņā ar Klimata ekonomikas institūta pētījumu ([13]) klimata aizsardzībai nepieciešamo investīciju deficīts, kas liedz sasniegt līdz 2030. gadam izvirzītos mērķus, ir aptuveni 406 miljardi EUR gadā (2,6 % no ES IKP). Tāpat būs grūti sasniegt arī 2026.–2027. gada 10 % budžeta mērķus cīņai pret biodaudzveidības izzušanu ([14]). Tāpēc būs svarīgi piesaistīt vairāk publisko un privāto līdzekļu zaļajām investīcijām un īstermiņā ietekmīgā veidā pārprofilēt dažus pieejamos resursus un subsīdijas.

4.4. EESK aicina ES un dalībvalstis pielikt lielākas pūles, lai palielinātu budžetus, izmantojot virkni mehānismu. To skaitā varētu būt cīņa pret izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, nodokļu iekasēšanas uzlabošana, esošu, videi kaitīgu subsīdiju tūlītēja pārtraukšana un jaunu novēršana, esošo subsīdiju reforma, nodokļu paaugstināšana fosilajam kurināmajam un resursus radošas ilgtspējīgas saimnieciskās darbības veicināšana. EESK ierosina veicināt augstāku nodokļu uzlikšanu 1 % iedzīvotāju, kuriem pieder gandrīz puse no visas pasaules bagātības, un izmantot ieņēmumus pārkārtošanās finansēšanai.

4.5. Lai radītu labklājības ekonomiku, būs jānodrošina publiskais budžets investīcijām un reformām svarīgākajās politikas jomās, kas saistītas ar zaļo un taisnīgu pārkārtošanos, piemēram, izglītībā, sociālajā aizsardzībā un veselības aprūpē. Ir jāizvairās no taupības pasākumiem, kādus mēs pieredzējām iepriekšējās ekonomikas krīzes laikā. Tāpēc ir ļoti svarīgi nodrošināt stabilas publisko investīciju stratēģijas īstenošanu, lai panāktu līdzsvarotu pieeju starp lielākām publiskajām investīcijām un fiskālo ilgtspēju.

4.6. Eiropas Savienībai būtu labāk jāinformē par pašreizējiem pieejamajiem līdzekļiem un jāvienkāršo procesi, lai uzņēmumi varētu piekļūt šiem līdzekļiem.

4.7. Līdz šim nav novērojama plaša un absolūta atsaistīšana pasaules līmenī, tāpēc ir ļoti svarīgi izstrādāt un pieņemt risinājumus, kas palīdzētu samazināt resursu patēriņu un dematerializēt ekonomiku pasaulē. Tam jānotiek līdzsvaroti un jānodrošina taisnīgas attīstības telpa, it īpaši valstīs ar zemiem ienākumiem. Lai visaptveroši izprastu materiālu patēriņu dažādās valstīs, būtu jāizmanto materiāliskās pēdas pieeja, kā to aicinājis Eiropas Parlaments un vairākas dalībvalstis, kurām jau ir nacionālie materiāliskās pēdas samazināšanas mērķrādītāji. EESK atbalsta Padomes aicinājumu noteikt ES ilgtermiņa mērķi attiecībā uz resursu ilgtspējīgu izmantošanu un zaļā publiskā iepirkuma izmantošanu, kā izklāstīts Padomes secinājumos par Astoto vides rīcības programmu ([15]).

4.8. Uzņēmumiem, sākot ar lieliem uzņēmumiem un beidzot ar MMVU, kooperatīviem un sociālās ekonomikas dalībniekiem, ir svarīga loma zaļās pārkārtošanās procesā, jo tie, nodrošinot klimata un vides risinājumus, savā darbībā īsteno pārkārtošanos un vienlaikus veicina citu dalībnieku pārkārtošanos. Tiem ir arī būtiska nozīme labklājības ekonomikā, jo tie rada resursus un nodrošina cilvēkiem ilgtspējīgas darbvietas, preces un pakalpojumus.

4.9. Lai uzņēmumi varētu pildīt savu lomu pārejā uz ilgtspēju un labklājības ekonomikā, jāgādā, lai tiem būtu vienlīdzīgi konkurences apstākļi, lai izvairītos no negodīgas konkurences. Tāpēc visām importētajām precēm ir jāatbilst tādiem pašiem standartiem kā Eiropā ražotajām precēm. Ir vajadzīga uzņēmējdarbības vide, kas veicina inovāciju, investīcijas un tirdzniecību un sekmē pārkārtošanos. Pārkārtošanās vadības nolūkā ir jāievieš visiem uzņēmumiem labvēlīgi apstākļi un vienlaikus jāatzīst, ka dažādie apstākļi un vajadzības atšķiras atkarībā no nozares un uzņēmuma lieluma. Ir ļoti svarīgi mazināt birokrātiju un paātrināt atļauju piešķiršanas procedūras.

4.10. Būtu jāapmainās ar paraugpraksi par Eiropas pilsētu veiktajiem praktiskajiem pasākumiem. Piemēram, būtu jāierobežo fosilā kurināmā un oglekļietilpīgu un materiālietilpīgu produktu un pakalpojumu reklamēšana, jo īpaši sabiedriskās vietās un tiešsaistē, lai neveicinātu pārmērīgu patēriņu, pamatojoties uz Grenobles un Amsterdamas iniciatīvām, kur pašvaldībām piederošajās vietnēs īpaši aizliegts reklamēt aviopārvadājumus, lidostas, apvidus automobiļus, kruīzus un fosilās degvielas uzņēmumus.

([13]) https://www.i4ce.org/en/publication/european-climate-investment-deficit-report-investment-pathway-europe-future/.
([14]) Biodaudzveidības integrēšana, Eiropas Komisija.
([15]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11326-2024-INIT/lv/pdf.

4.11. Lai veicinātu iekļaujošāku nodarbinātību, būtu jāmudina izveidot diversificētus uzņēmumus un uzņēmējdarbības modeļus, tostarp sociālās, aprites un solidaritātes sistēmas, piemēram, pārvaldības tiesības (*steward ownership*), kooperatīvus un sieviešu un jauniešu uzņēmējdarbību. Sociālajai ekonomikai un dalīšanās ekonomikai jāiegūst nozīmīgāka loma, lai nodrošinātu pienācīgas darbvietas, kvalitatīvu apmācību un izglītības iespējas, kas būtu videi draudzīgas un izsmeļošas. Turklāt, lai veicinātu gan labklājību, gan produktivitāti un veicinātu darba un privātās dzīves līdzsvaru, darba apstākļiem jābūt līdzsvarotiem starp cilvēka dzīves situācijai un uzņēmējdarbības vajadzībām, tostarp attiecīgā gadījumā tādiem pasākumiem kā darba laika samazināšana.

Izglītība un iespēju nodrošināšana

4.12. Izglītībai ir jāpalielina iedzīvotāju informētība, veicinot veselīga un ilgtspējīga dzīvesveida apgūšanu. Pateicoties daudziem aprites ekonomikas elementiem, piemēram, produktu atkalizmantošanai, pārprofilēšanai, remontam un koplietošanai, ir iespējams samazināt individuālo patēriņu un vienlaikus neciest no nenodrošinātības. Tomēr aprites ekonomika veido tikai 7,2 % no pasaules ekonomikas, tādēļ vairāk nekā 90 % materiālu vai nu tiek izšķērdēti un zaudēti, vai nu nav pieejami atkalizmantošanai ([16]). Pateicoties jaunākajām paaudzēm, lielā mērā šie risinājumi sabiedrībā tiek popularizēti kā tendence, taču mums ir vajadzīgi starppaaudžu risinājumi pilnīgai pārejai uz aprites ekonomiku.

4.13. Vietējā, reģionālajā, valsts un ES līmenī jāuzlabo izglītošana par demokrātiju un valsts iestādēm un tai jākļūst obligātai, lai nodrošinātu, ka visiem skolēniem ir zināšanas, kuras ļauj saprast, kas ir demokrātiska sistēma, kā tiek pieņemti lēmumi Eiropas Savienībā, kādi ir ar to saistītie ierobežojumi un problēmas un kā būt aktīviem pilsoņiem. Turklāt ES iestādēm būtu jāpastiprina centieni nodrošināt iedzīvotājiem vieglu, praktisku un pieejamu komunikāciju par ES uzdevumiem, jo īpaši vietējā līmenī.

4.14. Pieaug pieprasījums pēc prasmēm, kas ir būtiskas ilgtspējīgai nākotnei, un darba ņēmējiem jābūt nepieciešamajām tehniskajām un vispārīgajām prasmēm, kuras ir nozīmīgas ES konkurētspējai. EESK mudina ES, dalībvalstis un uzņēmumus ieguldīt apmācībā, pārkvalifikācijā un prasmju pilnveidē.

Pilsoniskās sabiedrības līdzdalība

4.15. Cilvēki būtu jāmudina mobilizēties un organizēties kopīga mērķa sasniegšanai, izmantojot tādus mehānismus kā Eiropas pilsoņu iniciatīva. EESK uzskata, ka Eiropas pilsoņu iniciatīvu būtu vairāk, ja to prasības kļūtu mazāk stingras un ja Eiropas Komisijas reakcija būtu praktiski sajūtama un jēgpilna.

4.16. Demokrātijai jānodrošina labāka pārstāvība un iekļaušana, vairāk iesaistot pilsonisko sabiedrību un īstenojot augšupēju pārvaldību. Tādi mehānismi kā pilsoņu asamblejas ir svarīgs elements līdzdalības lēmumu pieņemšanas procesos, un valdībām būtu jāveicina daudzveidīgāka iedzīvotāju pārstāvība politikas veidošanā un aktīvāka un jēgpilna organizētas pilsoniskās sabiedrības iesaiste. Tam būtu jānodrošina visu iedzīvotāju, vietējo kopienu un sabiedrības grupu lielāka līdzdalība un ietekme demokrātiskajā procesā. Nevienlīdzība mazina uzticēšanos politiķiem un mūsu politiskajai sistēmai, tāpēc, lai aizsargātu mūsu demokrātiju, mums ir jāinvestē cilvēkos.

([16]) https://www.circularity-gap.world/2023#:~:text=The%20global%20economy%20is%20now%20only%207.2%25%20circular&text=This%20means%20that%20more%20than,such%20as%20buildings%20and%20machinery.

4.17. Sociālajam dialogam ir izšķiroša nozīme rūpniecībā un tajās nozarēs, kuru attīstība būs jāierobežo, nodrošinot, ka darba ņēmēji, kas zaudē darbu, var izvēlēties pienācīgas un apmierinošas alternatīvas. Viens no veidiem, kā to īstenot praksē, ir attīstīt taisnīgas pārkārtošanās politikas satvaru, kā aicināts EESK atzinumā "*ES taisnīgas pārkārtošanās politikas satvara pilnveidošana: kādi pasākumi ir vajadzīgi* ([17])?" ES un dalībvalstīm būtu jāuzrauga un jāstiprina darba ņēmēju pamattiesību īstenošana, lai bez represijām veidotu arodbiedrības un pievienotos tām, kā arī iesaistītos darba koplīguma slēgšanas sarunās jaunajās zaļās ekonomikas nozarēs un ne tikai. Šajā sakarā EESK uzsver uzraudzības noteikumus attiecībā uz to, kā tiek īstenots Padomes ieteikums par sociālā dialoga stiprināšanu Eiropas Savienībā ([18]), un norāda, ka dalībvalstīm 18 mēnešu laikā pēc ieteikuma publicēšanas ir ieteicams iesniegt ieteikuma īstenošanai paredzēto pasākumu sarakstu, kas izstrādāts, apspriežoties ar sociālajiem partneriem. Sociālajiem partneriem būtu jāuzņemas nozīmīga loma šo rādītāju izstrādē, lai varētu uzraudzīt to īstenošanu ([19]).

4.18. Eiropas Savienībai būtu jānodrošina resursi, tostarp pamatfinansējums, augšupējai pilsoniskajai līdzdalībai, kas vērsta uz taisnīgu pārveidi. Turklāt tai būtu jānodrošina dažādi apspriešanās demokrātijas veidi dažādos kontekstos un dažādos līmeņos, lai veicinātu sociālo inovāciju. Tas ietver sabiedrības virzītas iniciatīvas, pārkārtošanās procesā esošas pilsētas, līdzdalīgu budžeta plānošanu, pilsoņu asamblejas, enerģētikas jautājumiem veltītas jauniešu padomes, iekļaujošu pilsētu stratēģisko plānošanu, vairāk apspriešanos ar iedzīvotājiem par prioritāro darbību noteikšanu, kopienu dārzus, energokopienas un kooperatīvus. Īpaša uzmanība jāpievērš daudzveidībai un iekļautībai, lai iesaistītu jauniešus, migrantus un cilvēkus ar invaliditāti, un tam, kā dzimumu dimensija tiek iekļauta šādās iniciatīvās.

4.19. Efektīvai un iekļaujošai apspriešanai ar cilvēkiem un ieinteresētajām personām jākļūst par saistošu prasību. Attiecīgajos ES tiesību aktos būtu jāiekļauj stimuli un standarti jēgpilnai un agrīnai līdzdalībai vietējā līmenī.

Apsvērumi nākamajām paaudzēm

4.20. Lai nodrošinātu taisnīgumu starp paaudzēm, Eiropas zaļajā un sociālajā kursā ir jāiekļauj jauno un nākamo paaudžu tiesības visās politikas jomās. EESK jau ir atbalstījusi ES jauniešu testu un ir pirmā ES struktūra, kas izmēģinās tā piemērošanu savos atzinumos. EESK ir strādājusi arī ar vairākām jaunatnes organizācijām, izveidojot tādus mehānismus kā jaunatnes apaļā galda sarunas par klimatu un ilgtspējīgu attīstību ([20]). Jaunieši ir bijuši vadībā, aicinādami izstrādāt Eiropas zaļo kursu, un viņiem vajadzētu arī būt svarīgai lomai un tikt jēgpilni iesaistītiem Eiropas zaļajā un sociālajā kursā.

4.21. Pašreizējā demogrāfiskajā situācijā, kad ES iedzīvotāji noveco, un ņemot vērā neapmaksātas aprūpes pienākumus, ko lielākoties uzņemas sievietes, būs nepieciešami cenas ziņā pieejamāki un kvalitatīvāki aprūpes pakalpojumi. Ir jānovērš finansējuma un pakalpojumu trūkums, un politikai ir jānodrošina ilgtspēja, neapgrūtinot nākamās paaudzes ar neilgtspējīgu parādu.

4.22. Starppaaudžu taisnīguma principam vajadzētu būt būtiskam elementam politikas veidošanā, lai nodrošinātu, ka slogs, kas saistīts ar jebkādu draudu mazināšanu vai pielāgošanos jebkādam nenovēršamam spiedienam, netiek vienpusēji pārnests uz nākamajām paaudzēm. Tādējādi labāka regulējuma pamatnostādnēs būtu jāiekļauj novērtējums par ietekmi uz nākamajām paaudzēm. Pārkārtošanās politikai ir jākalpo Eiropas iedzīvotāju, tostarp nākamo paaudžu, interesēm ilgtermiņā, un tā nedrīkst viņiem radīt atkarību no nelabvēlīgas ievirzes.

([17]) Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "ES taisnīgas pārkārtošanās politikas satvara pilnveide: kādi pasākumi ir vajadzīgi?" (OV C C/2024/1576, 5.3.2024., ELI: https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/859/oj).

([18]) Padomes Ieteikums (2023. gada 12. jūnijs), par sociālā dialoga stiprināšanu Eiropas Savienībā (OV C, C/2023/1389, 6.12.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/1389/oj).

([19]) Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Padomes ieteikumam par sociālā dialoga stiprināšanu Eiropas Savienībā" (COM(2023) 38 final – 2023/0012 (NLE)) un "Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Sociālā dialoga stiprināšana Eiropas Savienībā: tā potenciāla pilnīga izmantošana nolūkā pārvaldīt taisnīgu pārkārtošanos"" (COM(2023) 40 final) (OV C 228, 29.6.2023., 87. lpp.).

([20]) https://www.eesc.europa.eu/lv/initiatives/youth-climate-and-sustainability-round-tables.

4.23. ES iestāžu sadarbības nolūkā būtu jāizstrādā EESK, Eiropas Parlamenta, ES Padomes un Eiropas Komisijas starpiestāžu deklarācija, lai nodrošinātu stabilu satvaru, kas garantē nākamo paaudžu interešu un tiesību aizsardzību un pilnveidošanu un vienlaikus iekļauj arī iestāžu apņemšanos, ka tiesiskajā regulējumā un politikā jāintegrē nākamo paaudžu aizsardzības pasākumi.

4.24. Lai sniegtu ieguldījumu visos likumdošanas procesos nolūkā nodrošināt, ka jaunajiem un pašreizējiem politikas pasākumiem ir pozitīva ietekme uz turpmākajām paaudzēm, nākamajai Eiropas Komisijai būtu jāieceļ komisārs nākamo paaudžu jautājumos ar transversālu portfeli. Tas būtu jādara, balstoties uz tādiem veiksmīgiem līdzīgu amatu piemēriem no visas pasaules kā nākamo paaudžu komisārs Velsā.

Briselē, 2024. gada 19. septembrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Oliver RÖPKE